

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

*Смирнов Ігор Георгійович, доктор географічних наук, професор,
професор кафедри країнознавства та туризму
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АРХІТЕКТУРНИЙ ТУРИЗМ ТА УРБОТУРИЗМ: ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОВЕРТУРИЗМУ

Недавно у туристичній літературі з'явився новітній термін - «overtourism» (англ. - надлишковий туризм) [1], що відображає гостроту проблеми управління зростаючими туристичними потоками, зокрема у міських (урбо) дестинаціях. Нині більше половини населення планети живе у містах, до 2050 р. цей показник сягне 70%. Зростаюча чисельність урботуристів збільшує споживання природних та туристичних ресурсів міст, здійснює соціокультурний вплив та зростаючий тиск на міську архітектуру та інфраструктуру. Тому для урботуризму нині важливим завданням є ефективне управління потоками туристів у містах з метою забезпечення сталості комплексного розвитку міст та збереження їх архітектурної спадщини. На необхідність узгодження розвитку урботуризму з розвитком міст вказує «Нова програма ООН з розвитку міст», у якій наводяться 17 цілей їх сталого розвитку [2]. Актуальність теми, що розглядається, підтверджується дослідженням «Overtourism? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions» (англ. - Овертуризм? Розуміння та управління зростанням урботуризму), що було виконано на замовлення ЮНВТО на підставі аналізу даних 8 європейських міст (Амстердама, Барселони, Берліна, Копенгагена, Лісабона, Мюнхена, Зальцбурга та Таллінна) науковцями Центру експертизи рекреації, туризму та гостинності Університету Бреда (Нідерланди), Європейського інституту туризму майбутнього Університету Стенден (Нідерланди) за підтримки Європейської туристичної асоціації та міських влад відповідних міст. Здійснено оцінку сприйняття туризму і туристів мешканцями європейських міст та розроблено програму стратегій (11) і заходів (68) з метою попередження надмірної концентрації туристичних потоків у містах Європи та збереження їхньої архітектурної спадщини [2]. Їхній зміст вперше в Україні розкрито в недавній публікації автора [1]. Стратегії, заходи та пропозиції із

забезпечення сталого розвитку урботуризму в умовах овертуризму передбачають обов'язкове врахування логістичних та регіональних особливостей. Про зв'язок з логістикою (логістичний аспект) свідчить використання у дослідженнях урботуризму та овертуризму таких логістичних термінів, як: туристичний потік та його характеристики (у т.ч. величина, динаміка, ритмічність, щільність, концентрація та дисперсія), ємність та пропускна спроможність туристичної дестинації (одномоментна, денна, місячна, сезонна, річна); ємність готельної бази (число місць розміщення, загалом та за категоріями, ємність сезонна та річна); ємність ресторанної бази (число посадкових місць, загалом та за категоріями, ємність сезонна та річна); транспортно-туристичний потенціал (протяжність транспортних шляхів, у т.ч. за видами транспорту, якість транспортних шляхів, у т.ч. за категоріями, щільність транспортних шляхів, у т.ч. за видами транспорту, пропускна спроможність транспортної інфраструктури, у т.ч. за видами транспорту). При цьому кожний термін з вищенаведених має регіональний вимір, тобто локальні відмінності, які вимагають обов'язкового врахування у зазначених логістичних стратегіях та заходах.

Отже, архітектурний та урботуризм сьогодні стають все більш популярними як в Україні, так і у світі. Вони мають свою специфіку, пов'язану з високою концентрацією туристів на обмеженій території міст, особливо в їхніх центральних та історичних частинах, де зосереджені найбільш цікаві архітектурні об'єкти. У зв'язку з цим виникає проблема збільшення туристичного навантаження на ресурсну базу архітектурного туризму в містах (овертуризму), що може призвести до її погіршення та деградації. Вирішити цю проблему можна за допомогою логістичного підходу до сталого розвитку туризму взагалі та урботуризму та архітектурного туризму зокрема [3]. Увага до даної проблеми в науковій літературі поки що недостатня, хоча у практичному управлінні розвитком урботуризму ця проблема добре відома і відображена у розробці та прийнятті відповідних документів, наприклад, у м.Львові, де нещодавно було прийнято «Концепцію децентралізації туризму» у межах «Стратегії розвитку туризму міста до 2021 р.»[4]. Зокрема ця концепція передбачає використання архітектурної та пов'язаної з нею нематеріальної культурної спадщини у ході туристичного «розвантаження» середмістя Львова (площі Ринок та проспекту Свободи) шляхом вертикального та горизонтального розосередження туристичних потоків. Вертикальне розвантаження охоплює: а) розробку підземного туристичного маршруту від вежі Корнякта до площі Івана Підкови з створенням підземного музею

Львова та ресторану у підземеллях Ратуші; б) відкриття нового туристичного маршруту (екскурсії) «Дахами Львова» з відвідинами нещодавно створених ресторанів на останніх поверхах будинків на площі Ринок («Найвища ресторація Галичини» та «Ресторан дуже високої кухні» - ці концептуальні заклади створюють сучасну сторінку розвитку львівської гастрономії і належать відомому львівському ресторанному концерну «!FEST»). Горизонтальне розвантаження передбачає: а) створення «другого центру» міста шляхом активнішого задіяння у туризмі архітектурних пам'яток проспекту Шевченка з площею М.Грушевського (цікаві об'єкти тут – пам'ятник М.Грушевському, старий будинок Львівського університету (тзв. «Університет Габсбургів», нині тут знаходяться геологічний та біологічний факультети ЛНУ імені Івана Франка), кав'ярня «Шкоцька» («Шотландська», нині ресторан), пов'язана з діяльністю в ній у довоєнний період тзв. «Львівської математичної школи» під керівництвом С.Банаха та С.Уляма; 2) розширення туристичної території міста за рахунок периферійних дільниць – Сихова, Майорівки, Левандівки тощо (видано путівник «Туристичний Сихів»); 3) запровадження екскурсії «Львів+» з відвідинами таких близьких до Львова міст, як Жовкви (бувшої королівської резиденції з цікавою історичною архітектурою) та Дрогобича (будинку відомого митця Бруно Шульца та найстарішої солеварні в Україні).

Нещодавно у Львові з'явилися нові екскурсійні маршрути, пов'язані зокрема зі спадщиною скульптора та архітектора Іоанна Пінзеля. Екскурсія передбачає чотири «точки», пов'язані з його творчістю та життям, а також 13 аудіозаписів про твори Пінзеля, які можна завантажити через спеціальні мобільні додатки. Завдяки додаткам туристи зможуть не лише прослухати інформацію про автора, його твори та епоху, в якій він жив і творив, коментарі науковців, а й побачити тривимірні копії скульптур майстра, які прикрашають архітектурні об'єкти Львова. Наступний новий туристичний маршрут під назвою «Дім, який збудував Іван», що запропонував благодійний фонд «Музей Івана Левинського», пов'язаний з постаттю «генерального архітектора» м.Львова початку ХХ ст. Проєкт реалізується в рамках відзначення року Івана Левинського з представленням мапи з маршрутом англійською та польською мовами. Цей туристичний маршрут унікальний тим, що містить елементи квесту: туристи мають знайти певні будинки, архітектором яких був І.Левинський. Мета – показати гостям Львова ближній центр, вулички за п'ять хвилин пішої ходи від площі Ринок. Серед новостворених туристичних місць –

громадський простір пам'яті героїв Небесної сотні, що на вул.Кривоноса, звідки відкривається вид на центр міста.

Нагальною потребою у Львові є забезпечення повної переробки загального обсягу міських відходів, включаючи туристичні, у т.ч. від ресторанів та кав'ярень. Зазначимо, що добовий обсяг відходів у Львові становить 600 т. Недивно, що туристичний рекорд Львова (2,6 млн. туристів у 2017 р. - перше місце серед міст України) збігся з «сміттевою кризою» у цьому місті. Щоб вирішити цю проблему, Львів будує найсучасніший в Україні сміттепереробний комплекс. Одночасно ще у 2018 р. місцева влада обмежила використання пластикових пакетів, а з 9 квітня 2019 р. у місті стартувала просвітницька компанія «Без поліетилену», згідно якої магазини Львова відмовились від пластикових пакетів, пропонуючи покупцям альтернативну упаковку. Ресторани та кав'ярні Львова також використовують екологічні підходи у своїй діяльності, зокрема у збиранні, повторному використанні та переробці відходів. За даними Державної служби статистики України, українці щороку викидають приблизно 7 млн т придатних до споживання продуктів, вартість яких 5,5 млрд грн. У світовому рейтингу за кількістю відходів Україна має 9 місце і за цим критерієм ми обігнали Німеччину та Францію, населення яких майже вдвічі більше. Коли одні викидають хороші продукти, інші не мають що їсти. Тому у Львові створили громадську організацію «Тарілка», яка годуватиме безхатченків невикористаними стравами і продуктами із супермаркетів, ресторанів та кафе. Цей соціальний проект підтримали готель «Леополіс», ресторани «Кумпель», «Бачевських», супермаркети мереж «Рукавичка» та «Близенько».

Про ще один проблемний аспект урботуризму в умовах овертуризму попереджали американські експерти, що допомагали у розробці «Туристичної концепції Львова»: як тільки туризм міста набуде динамічного та масового розвитку, серед гостей міста з'являться ті, кого цікавлять інтимні послуги [5]. Який зв'язок з логістикою? Менше буде реклами відповідних закладів (нічних клубів, джентльмен-клубів, шоу-барів, стріп-барів тощо) – зменшаться відповідні туристопотоки. На противагу інтим-туризму Львів уже декілька років активно розвиває конференц-туризм та блогер-туризм.

Нарешті, ще один важливий аспект овертуризму у Львові пов'язаний з проблемами безпеки туристів, особливо у сферах проживання та харчування, що потребує постійного та жорсткого контролю з боку міської влади. Отже, логістичний підхід, застосований, у «Концепції туристичної децентралізації» м.Львова та використанні архітектурної та нематеріальної культурної спадщини, слід поширити

на всі аспекти та складники туристичного господарства міста. Ці рекомендації стосуються не тільки Львова, але й інших міст - значних туристичних центрів України – Києва, Харкова, Дніпра, Одеси тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Смирнов І.Г. Концептуальні засади стратегії сталого розвитку урботуризму в умовах овертуризму. Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, 2019. С. 65-70.
2. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. : UNWTO Library, 2018. URL: [https:// www. e – unwto. org/doi.pdf](https://www.unwto.org/doi.pdf)
3. Смирнов І.Г. Логістика туризму. Київ: Знання, 2009. 354 с.
4. Смирнов І.Г. , Любіцева О.О. Маркетинг сталого туризму. Київ, 2019. 256 с.
5. Иванова Е.В. 50 оттенков Львова. Новое время страны, 2018. № 19. С.38-41.

*Васильчук Володимир Миколайович,
доктор історичних наук, професор кафедри
Історії України і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет*

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Україна з перших днів незалежності впевнено стала на шлях створення власної туристичної індустрії, проголосивши туризм пріоритетною галуззю розвитку національної економіки. Так, робота туристичного ринку України впливає на діяльність майже 40 економічних галузей країни та на 10-15 % жителів нашої держави. В багатьох країнах і регіонах туризм став основним джерелом прибутків.

Дослідженням питань історії та розвитку туризму займаються багато науковців, серед яких Д.І. Басюк, В.Г. Герасименко, Л.П. Дяченко, В.Ф. Кифяк, В.К. Кіптенко, М.П. Бондаренко, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, В.С. Пазенок, В.К. Федорченко, Ф.Ф. Шандор, І.М. Школа та інші. У працях зазначених вчених розкрито різні аспекти функціонування вітчизняного туристичного ринку.

Слово «туризм» – франкомовного походження від «tour» – подорож (поїздка, поход) у вільний від роботи час, один з видів активного відпочинку [1, с. 39].

Розвиток туризму поділяється на декілька етапів залежно від зміни наступних факторів: мотивації по подорожжям; способу подорожжям і